

A gróf utolsó levele

Az 1830-as lengyel nemzeti felkelést követően jelentős és befolyásos lengyel politikai emigráció működött a francia fővárosban Czartoryski herceg¹ vezetésével, mely legális és konspiratív módszerekkel egyaránt küzdött a hazája függetlenségét leginkább veszélyeztető két abszolutista birodalom, Ausztria és Oroszország, de különösen ez utóbbi ellen, s e küzdelemben magától értetődő természetességgel vált Európa más elnyomott nemzeteinek szövetségesevé a politikában éppúgy, mint a harctereken. E kor talán legkarakterisztikusabb lengyel forradalmártípusa Józef Bem (Bem József), az osztrolenkai csatában a cári csapatok ellen kitűnt tüzértiszt, akit később a kontinens szinte mindegyik forradalmi megmozdulásában ott találunk, s aki maga ajánlja fel szolgálatait Kossuthéknak. De a magyarok oldalán harcol Henryk Dembiński tábornok s a lengyel légió több száz ismert és ismeretlen hőse is. Mindez az 1848/49-es szabadságharc történetéről átlagos ismeretekkel bíró vajdasági olvasó előtt, föltételezem, köztudott. Kevésbé ismert viszont annak az emisszáriusnak a tevékenysége, aki pedig közvetlenül is kötődik Bácskához és Bánáthoz. Ludwik (Louis) Tadeusz Szafraniec Bystrzonowskiról (1797–1878) van szó. A grófi származású lengyel emigráns kettős, lényegében összehangolt feladatot lát el: Czartoryskiék megbízásából kapcsolatokat igyekeznek kiépíteni a délszlávok körében annak érdekében, hogy megnyerje őket egy Ausztria-ellenes (és általában az európai reakció ellen irányuló) egységfrontban való részvételre, ehhez viszont nélkülözhetetlen, hogy békét kössenek a magyarokkal, másrészt diplomáciai feladatokat lát el a francia külügyminisztérium megbízottjaként is, és tárgyalásairól, tapasztalatairól (olykor rejtjeles és alá sem írt) levelekben, jelentésekben számol be párizsi

¹ Adam Jerzy Czartoryski (1770–1861). Az oroszok által leverte 1830-as lengyel felkelés után külföldre menekül, a párizsi emigráns lengyel kormány vezetője.

feletteseinek éppúgy, mint az emigráns lengyel kormány belgrádi követének. A lengyelek információs hálózata, legalábbis a belgrádi francia konzul helyettesének véleménye szerint, kiválóan szervezett, összehasonlíthatatlanul jobb, mint az övéké, és ez szerinte mindenekelőtt Bystrzonowskinak az érdeme. Franciaországnak ugyanakkor nincs állandó megbízottja Pesten, sem a forrongó Délvidéken.² 1848 forradalmi eseményei többrendbeli változásokat eredményeznek a francia politikai eliten belül, és ez tükröződik a külügyek irányításában is. Párizs érdekelt Ausztria meggyengítésében, de nem annyira, hogy az így keletkezett hatalmi vákuumba benyomuljon a Földközi-tengeri kijáratokra aspiráló Oroszország, amely ekkor már döntgeti az Oszmán Birodalom balkáni kapuit. Franciaország érdekei viszont azt kívánják, hogy a politikai élőhalottnak számító Törökország minél tovább épségben maradjon. Ez a kettősség nyomja rá a bélyegét a délszlávok iránti francia politikai és diplomáciai viszonyulásra is, hiszen a nagyserb-délszláv nacionalizmus, ha Oroszország támogatásával jut sikerre, nemcsak az európai szabadságtörekvésekre jelent veszélyt, de veszélyezteti Franciaország hatalmi érdekeit is. Ezért a magyarországi szerbek lázadása iránti kezdeti lelkesedést, mely részben azon a hiú reményen alapult, hogy a magyarok elleni katonai támadás remélhetőleg csupán bevezetője egy később esedékes Ausztria elleni délszláv lázadásnak, hamarosan felváltja a békés kiegyenlítődség szorgalmazása, különösen, amikor világossá válik, hogy a legerősebb délszláv politikai áramlatok vezetői egyszerre több vasat is tartanak a tűzben, és eszük ágában sincs Ausztriával komolyan szakítani, sőt, Rajačićtól az 1849. évi magyar hadisikerek láttán, korábbi ellenszenveit félretéve, az oroszok segítségül hívása sem idegen. A franciák mindezzel párhuzamosan egyre nagyobb rokonszenvvel figyelik a liberális koreszmék bővületében szabadságharcát vívó Magyarországot. Ez a (kései) szimpátia fejeződik ki a belgrádi francia konzul szavaiban is, amikor, közvetlenül a szabadságharc leverése után született helyzetjelentésében visszautasítja a magyar szabadságharcra szórt rágalmat: „Bármit beszéljenek, a magyar forradalom nemes volt és tiszta; számára csak a szabadelvű európai hatalmak támogatása hiányzott.” A franciákéhoz hasonló megfontolások irányították Czartoryskiékat is, különösen, miután sem Horvátországban, sem a szerbek körében nem találtak komoly szövetségesekre egy Ausztria elleni össz-szláv mozgalomban való hatékony részvételhez.

² „Kell ügynök a karlócai pátriárkánál, Pesten és Lembergben és Szófiában is, Bulgáriában. Vegye figyelembe, hogy ez a szláv mozgalom hatalmas és elkerülhetetlen. És hogy pillanatnyilag én vagyok az egyetlen francia ügynök a szlávoknál, és hogy Magyarországon nincs.” (A. Fabr helyettes konzul 1848. december 28-ai jelentése.)

Miközben őszintén támogatták a magyar ügyet, kitartóan arra törekedtek, hogy Kossuthékat a nemzetiségi törekvések iránti engedményekre bírják rá, annál is inkább, mert követeléseik egy része összeegyeztethető volt a kor politikai alapelveivel. Bystrzonowski ezen politikai alapelvek jegyében érkezett Belgrádba, s ez vitte Perczel Mór felszabadító hadjárata után a pancsovai magyar táborba, hogy azután Mozsorban (Mošorin) a Knićaninnal folytatott, mellesleg meddő, béketárgyaláson már mint a magyarok megbízottja vegyen részt.³ A szabadságharc bukása után, Bemhez és másokhoz hasonlóan, tábornoki rangban török szolgálatba áll.

Két évvel ezelőtt az újvidéki Matica srpska kiadásában Ljubomirka Krkljuš rendezte sajtó alá a belgrádi francia diplomaták 1848–49-es jelentéseit.⁴ Az apróbb hiányosságai ellenére is – például hiányzik az ilyen művek esetében nélkülözhetetlen névmutató és jegyzetapparátus, s egy a kor összetett viszonyait megvilágító bevezető tanulmány – rendkívül érdekes és értékes kiadvány összesen nyolcvanegy dokumentumot közöl mind eredeti, azaz francia nyelven, mind szerb fordításban, köztük azt a nyolc jelentést is, amelyek a francia külügyminisztérium levéltárában „Louis Bystrzonowski gróf horvátországi és szerbiai missziója 1848-ban és 1849-ben” (*Mission du Cte Louis Bystrzonovski en Croatie et en Servie 1848 et 1849*) címmel egybegyűjtve kerültek letétbe. Emellett olvashatunk egy, a külügyminisztériumnak küldött beszámolót az oroszok 1849 téli erdélyi betöréséről, amit a jelentéstevő Franciaország érdekeire nézve veszélyesebbnek tart, mint az oroszok korábbi havasalföldi akcióját, hiszen, mint utal rá, ez azt jelenti, gyakorlatilag létrejött az osztrák–orosz koalíció. Bystrzonowski elmondja, a betörés hírére a fejedelemnél tanácskozást tartó szerb miniszterek körében az a vélemény alakult ki, hogy a tartózkodó francia magatartás miatt célszerűbb Oroszországnál támogatást keresniük; ezt egyedül Garašanin ellenezte.⁵ A dokumentumok legtöbbször címzettje Jules Bastide, aki 1848 nyarán vette át a külügyminisztérium irányítását, a restauráció idején még publicistaként tevékenykedett, s tagja volt a karbonari mozgalomnak.⁶ Őt Drouhin de

³ Stevan Petrović Knićanin (1807–1855) – a Szerb Fejedelemség ezredese, később tábornoka és hadügyminisztere, 1848-ban a Magyarország ellen küldött szerbiai önkéntesek parancsnoka.

⁴ Izveštaji francuskih diplomata iz Beograda u vreme revolucije 1848–1849. Matica srpska, Novi Sad, 2009. A dokumentumok eredeti példányai Franciaország külügyminisztériumának levéltárában találhatóak.

⁵ Ilija Garašanin (1812–1874) – a nagyszerb állameszme és küldetésstudat elméleti megalapozója, belügyminiszter, 1848-ban a belgrádi kormány tényleges irányítója.

⁶ Jules Bastide (1800–1879). A karbonarik szabadelvű titkos társaságai Olaszország egyesítését tűzték ki célul, de Franciaországban is kiterjedt tevékenységet folytattak.

Lhuys követte 1848. december 20-ától 1849. június 2-áig.⁷ A miniszterhez írt január 5-ei helyzetjelentésében a magyarországi nemzetiségek egyenjogúsítása és az ország föderalizálása mellett teszi le a voksot, s arról értesíti felettesét, hogy a karlócai pátriárkával egyeztetve megbízottat küldött Pestre, hogy e gondolatról meggyőzze Kossuthékat. (Még mielőtt a titkos megbízott Pestre érne, a fővárost elfoglalják az osztrák csapatok, így az csak Batthiány Kázmér adjutánsával, Wells őrnaggyal tud tárgyalni útközben, Baján, hová is meglehetősen viszontagságos körülmények között jut el.) Jelentésében felmerül egy jövőbeni balkáni szerb alkirályság gondolata is – ekkor még úgy véli, Szerbia megerősítésével Franciaország nem csupán Ausztriát tarthatná a markában, de Belgrád a Törökországban élő szlávok közötti befolyásának erősödésével Oroszország riválisává lehetne a Balkánon. Párizsba küldött február 15-ei és 21-ei üzeneteiben a szerb politikusok körében észlelt, oroszok iránti hangulatváltozásról ír, ami kedvez a szerb–magyar közeledésnek, ugyanakkor azt állítja, Franciaországban nem volt igazuk azoknak, akik ellenezték a szerb csapatok átkelését, ahogy ő mondja, „Osztrák-Szerbiába”, mert szerinte ezzel megakadályozták, hogy a vajdasági szerbek Ausztria antiliberalis nézeteinek pusztá eszközeivé váljanak. Kritikája megértéséhez tudni kell, hogy a belgrádi francia konzul 1848 júniusában erélyesen tiltakozott a belgrádi külügyminiszternél, amiért a Fejedelemség, megszegve a nemzetközi jogi normákat, csapatokat küldött Magyarországra.⁸ A beavatkozás tényét Szerbia tagadta. Bystrzonowski ekkor még szemmel láthatólag kételyek nélkül elfogadja a szerb magyarázatokat, amit jól jellemez a Szerbiának szánt háromezer orosz puska iránti párizsi érdeklődésre adott válasza: „Abban a pillanatban, amikor megkezdődött az ausztriai szerbek háborúja a magyarok ellen, az előbbieket fegyvert kértek a Fejedelemségtől – a szerb kormány az osztrák és az orosz konzul urak kezessége mellett 3.000 puskát küldött az ausztriai szerbeknek. Ezeket a puskákat küldi most Oroszország.”⁹

A helyzet azonban lényegesen megváltozik, miután Perczel Mór veszi át a IV. honvédhadtestet, s hozzálát a Bácska, majd a Bánság felszabadításához. Egyrészt a délvidéki magyar hadisikerek, másrészt az orosz intervenció más-más módon ugyan, de arra ösztönzi mind a szerb, mind a magyar felet, hogy kísérletet tegyen a modus vivendi megtalálására. Perczel április

⁷ Édouard Drouhin (vagy Drouyn) de Lhuys (1805–1881) – liberális politikus, a forradalom idején az alkotmányozó és a törvényhozó gyűlés tagja, majd miniszter.

⁸ A belgrádi francia konzul 1848-ban, majd rövid kihagyás után 1849-ben a korzikai származású Mathieu Limpérani (1818–1886) – később Korfun, Chilében, Itáliában lát el konzuli feladatokat.

⁹ Lásd Bystrzonowski 1849. február 23-ai jelentését.

első negyedéig felszabadította szinte az egész Bácskát, május 9-én pedig már a kezén volt a dél-bánáti Pancsova is. Perczel kemény hadviselést folytatott ugyan, de demokrataként és reálpolitikusként a kompromisszumot kereste, ezért 1849. május 20-ai zsablyai keltezésű levelében arra utasítja a Pancsován hagyott Kohlmann ezredest, hogy intézzen szóbeli felhívást a belgrádi kormányhoz, de különösen a Bácskából és a Bánságból visszavonult szerbekhez, hogy küldjenek Perczelhez teljhatalmú megbízottat a tárgyalások megkezdése érdekében. „Maga Stratimirović jöjjön” – teszi hozzá lakonikusan.¹⁰ Kohlmann az utasításnak megfelelően már május 21-én levelet ír Garašaninnak, jelöljön ki valakit, „aki bírja bizalmát, hogy az illető tárgyaljon a magyarországi szerb nemzet számára biztosítandó jogok komoly kérdéséről”.¹¹ Egy nappal későbbi keltezéssel még egy levél érkezett Garašaninhoz – a szerzőséget hosszú ideig Kohlmannhoz kötötték, de éppen Spira György volt az, aki meggyőzően tisztázta, hogy az aláíratlan levél írója nem lehetett más, mint Ludvik Bystrzonowski¹², aki hat pontban foglalta össze a maga részéről tanácsosnak tartott szerb békefeltételeket, s kifejti, szilárdan meg van győződve az eredményről, és elmegy Perczelhez annak érdekében, hogy a tábornok segítségével engedményekre bírják a magyar kormányt. A hat pont közül az első a Vajdaság kikiáltására, s határainak később a lakosság többsége által történő megváltoztatására vonatkozott, a többi pedig a nemzeti jellegű tartományi és községi közigazgatásra, a többi magyarországi nemzetiséggel azonos politikai jogokra, a szerb nyelv használatára a községekben és a tartományon belüli minden érintkezésben, valamint a magyar nyelv (szerbek általi) használatának korlátozására kizárólag a kormánnyal történő érintkezésben és az országgyűlésben. A 6. pont alapján a pátriárkát és a vajdát, akiknek jogállása a zágrábi püspökével és a horvát bánéval lenne azonos, a tartományi gyűlés választaná meg. A lengyel gróf ekkor még nem tudhatta, hogy a Perczelhez egy nappal korábban Debrecenből küldött utasításában Kos-

¹⁰ A német nyelvű levelet és fordítását lásd Spira György: *Jottányit se a negyvennyolcból!* Gondolat, Budapest, 1989. 274.

Kohlman (olykor Kollmann) Josef (1808–1889) – ezredes morvaországi származású, német anyanyelvű katonatiszt, a szabadságharcban a Perczel Mór által vezérelt IV. honvéd hadtest 1. hadosztályának parancsnoka, 1849. május 11-e után Pancsova védelmével bízzák meg. A bukás után Fejzi pasa néven török tábornok.

Đorđe Stratimirović (1822–1908) – az 1848-as szerb felkelés egyik katonai parancsnoka, miután összeütközésbe került a konzervatív Rajačić pátriárkával, háttérbe szorították.

¹¹ Spira i. m. 278.

¹² Perczel próbálkozása a délvidéki szerbek megbékítésére 1849 tavaszán. Spira i. m. 272–293.

suth sokkal kisebb manőverezési teret biztosított, ugyanis elvetette mind az önálló vajdaválasztásra vonatkozó követelést, mind a területi autonómia gondolatát.

„Nacionalitás szerint tehát bizonyos kivételes hatóság csak azon esetre képzelhető el, ha azon nacionalitásnak kiszabott territórium van.

De szerb territórium a magyar álladalomban nincs. [...]

Tegyük föl, hogy Bács-Bánát szerb vajdasággá deklarálnánk: mivé lenne az ott lakó magyarok, németek, oláhok nemzetiségi joga, és micsoda joggal kívánhatnának a szerbek ezen az alapon szupremáciát?”¹³

A másik oldalon Garašanin is bekeményített, s nem a liberális gondolkodású Stratimirovićot, hanem a sokkal merevebb Knićanint nevezte ki a béketárgyalások szerb képviselőjévé. Bystrzonowski lehetetlen helyzetbe került, hiszen a szerbeknek a saját meggyőződése által diktálnaknál jóval kevesebbet kínálhatott csupán, ugyanakkor vert seregeik láttán testközelből megtapasztalhatta a szerb követelések egy részének irracionálisát is. Valószínűleg e tapasztalatok tanulságait levonva fogalmazhatta meg 1849. június 11-ei keltezésű pancsovai levelét. A megelőző napokban Párizsban ismét változások álltak be a külügyminisztériumban, 1849. június 3-ától már a liberális Alexis de Tocqueville a diplomácia irányítója, ám erről a Pancsován tartózkodó lengyel gróf ekkor még aligha értesülhetett.¹⁴ Levelében, mely egyaránt hűen tükrözi megváltozott szempontjait és változatlan céljait, mindazonáltal van néhány zavaró pontatlanság, aminek okát esetleg az eredeti kézirat ismeretében lehetne megtalálni, ám ez sem bizonyos. Miről van szó? Ha valóban június 11-én keletkezett a levél, és nincs szó elírásról, akkor érthetetlen, hogy Bystrzonowski miért oly magabiztos Perczel tábornok támogatásában, aki pedig a kátyi ütközetben ért súlyos veresége után lemondott parancsnoki tisztségéről, s lemondását a minisztertanács még hetedikén elfogadta. Mindezt – akár a vereséget, akár a lemondást – a Kohlmann ezredessel bizalmas kapcsolatban álló lengyel gróf ne tudta volna? Nehezen hihető. A dátum elírásának valószínűsíthetőségét

¹³ Kossuth utasítása Perczel Mór vezérőrnagynak a szerbekkel való megegyezés feltételeiről. In Kossuth Lajos: *Írások és beszédek 1848–1849-ből*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994. 429–435.

¹⁴ Alexis de Tocqueville (1805–1859) ma elsősorban úgy ismert, mint a korszerű politológiai gondolkodás előfutára, mindenekelőtt *A demokrácia Amerikában* című munkájának köszönhetően, de az már kevésbé, hogy 1839 és 1849 között aktívan részt vett a francia politikai küzdelmekben is. Az 1848-as párizsi forradalmakról és 1849-es külügyminiszterségéről írt memoárja, mely *Emlékképek 1848-ról* címmel 2012-ben, több mint évszázados késéssel jelent meg magyarul, rávilágít a Kossuth-emigráció megmentése érdekében folytatott francia diplomáciai erőfeszítésekben játszott személyes érdemeire is.

alátámasztja a levél utolsó mondata is, miszerint a magyar csapatok elfoglalták Karlócát, a bán pedig visszavonulóban van. Perczel valóban megtámadott két Karlóca közeli magaslatot, de a városkát nem foglalta el, ám ami ezúttal még fontosabb, ez még június 4-én történt.¹⁵

Mindez azonban csupán jelentéktelen apróság. Ettől sokkal fontosabb Bystrzonowski levelének töretlen hite a szerb–magyar megbékélés sikerében. Optimizmusa persze, tudjuk, illuzórikusnak bizonyult, akárcsak Teleki Lászlóé, aki Párizsból ugyanezekben a napokban írja londoni barátjának és harcostársának: „Czartoriszky levele szerint csakugyan közel állunk már az egyezséghez a szerbekkel. P... [Perczel] Kollmann ezredes által tett propositiókat, melyeket a szerbek hajlandók elfogadni, úgymint: Vajda és Vojvodina, beladminisztráció, nemzeti kongresszus. Czartoriszky is meg van elégedve, már most onnan Angolhonból kellene segíteni a dolgon, az angol követnek czélszerű s erélyes útasításokat adni, neutralitásra, a szlávok és magyarok közti egyességre és Knicsanin visszahívására nézve. Istenem, segíts rajtunk!”¹⁶

*

Gróf Bystrzonowski levele a francia külügyminiszterhez

Pancsova, 1849. június 11.

Írtam Önnek Konstantinápolyon keresztül – mindenestre kockázatos, hogy Önnek ezt a levelet közvetlen úton küldöm. Önhöz Csajka úrnak kellett elküldenie a neki címzett jelentéseim másolatát, akárcsak Lenoir úrnak.¹⁷

Számomra elkerülhetetlennek látszik, hogy itt egy műveleti bázist hozunk létre, ahová minden eszközünket összpontosítjuk. A szlávok soha semmit sem fognak megérteni elméletben – nekik szilárd támaszra van szükségük, és időre, hogy fejlődést érjenek el. Szerbia maga is habozik, és állhatatlanságával Oroszországnak kedvez. Hogy ezt a bajt megelőzzük, Szerbiának őszinte és erőteljes támogatást kell nyújtanunk.

A Vajdaság, amilyenné szervezni szándékoznak, és amely, mint tudja, omlik össze, csak átmenetileg tarthatott. Ahelyett, hogy realitássá válna, csupán a

¹⁵ Lásd Olchváry Odön: *A magyar függetlenségi harc 1848–1849-ben a Délvidéken* [Budapest, 1902], Zenta, 2009.

¹⁶ Teleki László 18. számú levele Pulszky Ferenchez, Párizs, 1849. június 25. In Pulszky Ferencz: *Életem és korom*. Első kötet. Második kiadás. Franklin-társulat, Budapest, 1884. 483.

¹⁷ Csajka – Czartoryski herceg isztambuli megbízottja.

Lenoir – a párizsi lengyel emigráció állandó belgrádi követének, Walenty Józef Zwierkowskinak az álneve.

szerb hazafiak kívánsága, akik a Duna mindkét partján egy erős szerb állam létrehozására töreksenek. Ám a szerb nemzetiség a Duna bal partján csak egyes személyeknél valóságos; még messze van attól, hogy mint szerb állameszme, általános gondolattá váljon. Vagyis egy így elképzelt szerb állam létrehozása a Duna két partján egyet jelentene Magyarország feldarabolásával, és maga után vonná Törökország feldarabolását is.

Mint tudja, Perczel tábornoknál tartózkodom, aki Kohlman ezredes korlátlan bizalmát élvezzi, és én utóbbival tökéletesen egyezem. A tábornoknak a szlávok iránti őszinteségét nem kéne kétségbe vonni – van biztosítéka azon feltételeknek, amelyeket magam jelentettem Kničanin és Garašanin uraknak, a feltételek pedig a következők: a Vajdaság, amit a Szerémség és Szlavónia alkot, elismertetik – a pátriárka és a vajda státusa ki lesz egyenlítve a zágrábi püspök és a bán rangjával. A Sajkás-kerület katonai határán a Bánságban és Kikindán nemzeti közigazgatás lesz, akárcsak a kerületekben és községekben. A határőrség mentesül a szolgálat alól, és visszatér a közös törvények alá. A múltat elfelejtik – a hazai tiszteket rangjuk megtartása mellett felveszik a hadseregbe. Ezután a tábornok hozzátette, mi nem engedhetjük meg, hogy a szerb nemzetiség elfoglalja a Duna bal partját. Ellenben a Vajdaság csak a Száva túlsó partján terjeszkedhet, és összekapcsolódhat Horvátországgal; a szlávok a Száva partjain ám hozzanak létre egy föderációt, amit Európa szavatolna, s amely Magyarország és Törökország alárendeltje lenne, és ha ez utóbbi ellenáll, mi segíteni fogunk a szlávoknak.

Úgy vélem, jó volna, ha erről megegyezés születne gróf Telekivel, és ha e javaslatokat megismerné a francia kormány. Kívánatos volna, ha a francia konzul úr Belgrádban utasítást kapna, hogy támogassa és ajánlja a feltételeket, és ha inszisztálna Kničaninnak és önkénteseinek a visszavonásán.

Ha Franciaország elhanyagolja ennek az országnak az ügyeit, nemcsak orosz beavatkozás lesz, hanem, ami még rosszabb, a délszlávok körében megszilárdul az orosz befolyás, aminek egy közvetlen és közeli összeütközés lesz az eredménye Törökországgal.

Nem kevésbé lenne kívánatos, hogy a francia minisztérium ügynököt küldjön Pestre – úgy hiszem, Falkner úr megfelelne, mert ismeri a terepet, és a szlávok érdekeit mindenkinél jobban képviselné.¹⁸ Szívemből kérem Önt, ne mulassza el megmagyarázni a francia kormánynak azon intézkedések fontosságát és helyénvalóságukat, amelyekre Önnek rámutatni van szerencsém.

¹⁸ Falkner, mint Bystrzonowski 1849. január 21-ei levelében írja párizsi felettesének, „született francia, és már jó tíz éve él a szlávok országában”. Bystrzonowski akkoriban azt javasolta, hogy nevezzék ki konzuli megbízottnak, ahogy ő írta „Sziszekre, a Vajdaságba”.

Kossuthnak lett írva a Supan (a szerb fordításban Zupan – Cs. B.) úr körüli afférról, és várjuk a választ.¹⁹ Andrassy gróf, akit konstantinápolyi követté neveztek ki, a leveleket ekviszi miniszterének, az én leveleim pedig Csajka úrnak. Perczel tábornok elfoglalta Karlócat, Jelašić bán visszavonul Horvátországba.

¹⁹ Supan (Zupan) minden bizonnyal azonos Lavoslav Župan horvát könyvkiadóval, aki mind a Jelašićot, mind a Gajt bíráló horvát baloldali liberális ellenzékhez tartozott, és kapcsolatban állt a Czartoryski herceg által vezetett lengyel emigrációval. Nem világos, hogy a levélíró milyen afférra utal – talán Župan május 5-e és 15-e közötti párizsi tartózkodása idején történhetett valami. A horvát ellenzéki huszonegyezer francia fegyvert kért a párizsi lengyel emigrációtól, s nagyobb összeget az Ausztria elleni propaganda céljaira. De a francia fővárosban ekkor zajlottak a Monarchia nemzetiségei és a magyarok közötti egyeztetések is egy egységes Habsburg-ellenes front létrehozásáról, ám Zupan három nappal a megegyezés aláírása előtt elutazott Párizsból. (Vö. Wacław Felczak: Lengyel közvetítés az 1848–49-es horvát–magyar konfliktusban. *Tiszatáj*, 1993/12. 44–53.)